

לקוטי שיחות

פרשת וארא

כרך טז שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

22 הטבע, ואין הכרח לומר כי הוא באופן המנוגד לגמרי
 23 לחוקי הטבע כי כל תוספת כזאת היא "למגנא"⁶,
 24 ואם כך, מדוע מצטט רש"י (מן המדרש⁷) את
 25 הפירוש ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים"
 26 (שנבראו מן ההכאה נבראים חדשים "נחילים
 27 נחילים"), שאין לכך שום אחיזה בדרכי הטבע, בעוד
 28 אשר יכול היה לפרש (על-פי הגמרא ו'שמות רבה')
 29 כדעת רבי אלעזר בן עזריה, שהצפרדע "שרקה להם
 30 והם באו" (כפי שמסביר שם רש"י ש"שמעו קולה כל
 31 הצפרדעים שבעולם והם באו"), שזה איננו נס מופלא
 32 כל-כך של בריאה חדשה⁸, או, לפחות כדעת רבי
 33 עקיבא ש"השריצה⁹ ומלאה כל ארץ מצרים", שאמנם,
 34 גם זוהי בריאה באופן ניסי, אך קשורה לדרך ההולדה
 35 הטבעית – "השריצה"¹⁰, כפי שמסביר רש"י¹¹:
 36 "ממעיה ויצאו ולדות"?

ב.

השאלה על דברי רש"י "שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות"

37 אחר-כך ממשיך רש"י ואומר "זהו מדרשו. ופשוטו
 38 יש לומר שירוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות. וכן
 39 ותהי הכנסה¹² – הרחישה (וכדי שה'בן חמש למקרא'
 40 יבין היטב, מתרגם רש"י ללע"ז¹³) גדוליר"א¹⁴ בלע"ז
 41 ואף ותעל הצפרדע גרינוליר"א בלע"ז".

הצפרדעים שבעולם והם באו".

(9 בגמ' לא גריס תיבת "השריצה" בדברי רע"ק (כ"א בדעת ר"א לפני"ז). אבל מובן שזוהי כוונת רע"ק, כלי הש"ס "נחנאו רע"ק אומר כו", וכמפורש בשמור"ר שם, יל"ש פרשתנו (רמז קפג) ומדרש הגדול כאן. ובדק"ס לסנה' הובאה גירסא כזו בגמ'. וראה הערה הבאה.
 (10 בתנחומא ותדבאר"ר שם, שרעת רע"ק ש"היו כו' מכין אותה ומתזת צפרדעים הרבה" – אבל בש"ס (ובמקומות שבהערה הקודמת) הוא ככפנים.
 (11 וראה זהר פרשתנו (כט, ב):) חדא הות ואולידת כו'.
 (12 שם פסוק יג.
 (13 בדפוס ראשון ושני דרש"י (וברש"י כת"י) ליתא סיום זה.
 (14 בכמה דפוסים: פדוליר"א. וכ"ה בפרש"י לקמן פסוק יג.

א.

דברי רש"י "והיו מכין אותה..." לא נראים כפשט
 1 מן הפסוק¹ "ויט אהרן את ידו... ותעל הצפרדע
 2 ותכס את ארץ מצרים" מצטט רש"י את המילים "ותעל
 3 הצפרדע", ומפרש: "צפרדע אחת היתה והיו מכין
 4 אותה והיא מתזת נחילים נחילים...".
 5 לכאורה, רוצה רש"י להסביר כאן מדוע נכתב
 6 "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד, כאשר היו צפרדעים
 7 רבים, והוא מפרש, שבתחילה היתה צפרדע אחת,
 8 ועל-ידי ש"היו מכין אותה" יצאו ממנה "נחילים
 9 נחילים".
 10 גם בגמרא² (וב"שמות רבה"³) מתעכבים על מה
 11 שנאמר "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד, ומובאות על-כך
 12 שתי דעות: "רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה
 13 (והיא השריצה) ומלאה כל ארץ מצרים. אמר לו רבי
 14 אלעזר בן עזריה... צפרדע אחת היתה שרקה להם והם
 15 באו".
 16 צריך להבין: פירוש רש"י מבוסס, כידוע, על פשוטו
 17 של מקרא. וכיון שהכלל ש"קודשא-בריך-הוא לא עביד
 18 ניסא למגנא"⁴ (=הקדוש-ברוך-הוא אינו מחולל ניסים
 19 לחינם), מתאים לפי דרך הפשט, כפי שהוסבר פעם
 20 בהרחבה⁵, לפיכך סביר לומר, שגם נס שאכן התקיים,
 21 צריך לפרשו ככל האפשר בדרך שיש בה אחיזה בדרכי

(1 פרשתנו ת, ב.
 (2 סנהדרין טז, סע"ב.
 (3 פרשתנו פ"י, ד.
 (4 ראה דרשות הר"ן דרוש ח – נעתק בלקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 225, עיי"ש.
 (5 ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 126 ואילך. ח"ו [המתורגם] ע' 53. ועוד.
 (6 להעיר מפרש"י בפרשתנו (ט, לב): אפילות... פלאי פלאות. ושם (ט, כד): נס בתוך נס.
 (7 ע"ד ל' רש"י נמצא בתנחומא כאן (יד). תדבאר פ"ז. אבל שם:
 (א) שהמצרים היו מכין כו'. וראה לקמן הערה 28. (ב) לא נאמר הלשון "נחילים נחילים" שברש"י. וראה הלשון במדרש אגדה (באבער) כאן.
 (8 אף שע"פ פירש"י גם בזה ה"י נס נוסף ד"שמעו קולה כל

35 היחיד ("כנה"), ולכן הכרחי לומר שאין הכוונה לשם-
36 העצם של הכנים, אלא לפעולת "רחישת" הכנים.

37 לפי זה מובן, שזו אינה הוכחה מושלמת שגם
38 ב"צפרדע" הכוונה ל"שרוץ הצפרדעים", כי אין שום
39 הוכחה משמעות הביטוי "הצפרדע" כאן שונה
40 ממשמעות מילה זו כשם עצם של צפרדע בלשון
41 יחיד¹⁸.

42 וזהו גם הדיוק בלשון רש"י: "וכן ותהי הכנס...
43 ואף ותעל הצפרדע" – ועל כן הוא מוסיף "גרינולירא
44 בלע"ז", הרי אין הוא מביא את התרגום בלע"ז למילה
45 "צפרדעים" המוזכרת מספר פעמים לפני-כן, שמכך
46 מובן שפירוש מילה זו ידוע, ולאחר שרש"י אומר
47 "שרוץ הצפרדעים" וגם משמעות ה"שירוף" ידועה
48 מלפני-כן – (ושרוץ היאור צפרדעים), מה מוסיף
49 התרגום של "שרוץ הצפרדעים" ללע"ז?

50 אלא, שהסיבה היא זאת:

51 "צפרדע" בלע"ז היא "גרינולי" – ואת זאת כבר
52 יודע בן החמש, שהרי זוהי שפתו (צרפתית, וכך גם
53 בימינו).

54 ואילו בתרגום ללע"ז של "שרוץ הצפרדעים" חל
55 שינוי, ואומרים "גרינולירא", כשם שיש שינוי בין
56 "כנס" לבין "כנים". למרות זאת "ואף ותעל הצפרדע"
57 – למרות שבלשון התורה אין שינוי במילה, בכל זאת
58 משמעותה כאן היא "גרינולירא בלע"ז", ולא
59 "גרינולי".

60 אך כיון שבכל זאת קוראת התורה לרחישת הכנים
61 בשם "כנס", בלי להתחשב בכך שרחישה אינה קשורה
62 רק למין הכנים (שזוהו הקושי העיקרי בהסבר הביטויים
63 "כנס" או "צפרדע" במשמעות של "רחישה" או
64 "שרוץ") – לפיכך "יש לומר" שהמילה "צפרדע" כאן
65 היא במשמעות של "שרוץ צפרדעים".

66 לפי זה ניתן היה, לכאורה, להסביר¹⁷, שרש"י
67 מקדים את פירוש המדרש לפני הפירוש שהוא
68 "פשוטו", כי "פשוטו" בענייננו אינו פשוט ו"חלק"
69 כל-כך, כדלעיל.

1 וצריך להבין: בתחילה רש"י לפרש פשוטו של
2 מקרא, ורק כאשר הפשט אינו 'חלק', מביא רש"י
3 "אגדה המיישבת דברי המקרא"¹⁵ – מדוע, אפוא,
4 מקדים רש"י את "מדרשו", כפי שהוא עצמו מציין, לפני
5 "פשוטו"?

6 גם אינו מובן:

7 הצורך של רש"י להביא הוכחה שב"הצפרדע"
8 הכוונה ל"שרוץ הצפרדעים", מובן בפשטות: קשה
9 לומר, שהשם "צפרדע" מכוון לשירוף (הצפרדעים),
10 דבר שאיננו מוזכר בפסוק והוא מושג המתאים לכל
11 השרצים, ולא דוקא לצפרדע. לכן מביא רש"י הוכחה
12 מ"ותהי הכנס", ש"כנס" היא "רחישה", למרות שגם
13 "רחישה" אינה קשורה רק למין ה"כנים".

14 במילים אחרות: אילו היה שירוף הצפרדעים שונה
15 משרצים אחרים, היה מובן שב"צפרדע" (כשם
16 שהכוונה היא לשרץ המסויים הזה מכל הבחינות:
17 במראהו, בהתנהגותו...) הכוונה היא לשירוף המסויים
18 הזה.

19 אם-כי גם זה איננו "חלק", כי המילה היתה צריכה
20 להיות שונה, (בניקוד וכדומה) כמו "כנס" לעומת
21 "כנים".

22 אך כיון שהתורה משתמשת באותו ביטוי "שירוף"
23 לגבי הצפרדעים ולגבי כל "שרץ נפש חיה"¹⁶ קשה,
24 לכאורה, להסביר שהכוונה ב"צפרדע" לדבר שדומה
25 אצל כל השרצים, ולכן מביא רש"י הוכחה מ"ותהי
26 הכנס".

27 אך אינו מובן, מדוע פשוט אצל רש"י שב"ותהי
28 הכנס" הכוונה ל"רחישה", שלכן אינו מביא לכך
29 הוכחה או פירוש נוסף, ואילו לגבי "ותעל הצפרדע"
30 הוא אומר (ורק כפירוש שני) "יש לומר שירוף
31 הצפרדעים קורא לשון יחידות"?

ג.

צפרדע – שרוץ צפרדעים, למרות שאינו ביטוי מיוחד
32 יש המסבירים¹⁷, שההכרח של רש"י לפרש "ותהי
33 הכנס" – "רחישה", נובע מכך שהמילה "כנס" (נו"ן
34 קמוצה) אינה כלשון הרבים ("כנים") ואינה כלשון

הכנים". וראה גם מלבי"ם פסוק יג. אבל בדקדוקי רש"י (באר רחובות)
שם מפרש באו"א. וראה גם ראב"ע שם.
18) ראה גם משכיל לדוד כאן.

15) ל' רש"י בראשית ג, ח.

16) פרשתנו ז, כח. בראשית א, כ (ובפרש"י שם).

17) ה' הזכרון (לר"א בקראט הלוי) כאן (ושם): "והוא שם לשריצת

הפשוטה של "ותעל הצפרדע" להיות "שרון" 24
הצפרדעים". 25

ה.

פירוש המדרש מתאים יותר לתוכן הכללי בפסוקים
יש תמיהה נוספת בפירוש רש"י: רש"י עצמו 26
מסביר בתחילת פרשת וישלח, ש"דרך ארץ לומר על 27
שוורים הרבה שור" – שאפשר לקרוא לרבים מאותו 28
מין בלשון יחיד, על-שם המין. וכך היה רש"י יכול 29
לפרש כאן בפשוטות, ש"ותעל הצפרדע" פירושו 30
צפרדעים רבות הנקראות כאן בלשון יחיד²⁰? 31
על כך מסבירים המפרשים²¹, שקשה לרש"י 32
השינוי בלשון התורה: בהמשך הפרשה מכונה מכה זו 33
ענשר פעמים בלשון רבים – "צפרדעים" – ומדוע דוקא 34
בפסוק זה משנה התורה וכותבת בלשון יחיד: "ותעל 35
הצפרדע"? מזה מובן שאין זה על-שם המין, אלא 36
התורה מדגישה זאת בלשון יחיד כדי לרמוז לדבר 37
שאייר רק כאן²², ולכן מפרש רש"י "צפרדע אחת 38
היתה..." 39

לפי זה מובן שלפירוש המדרש, אם כי הוא דרש, 40
יש יתרון על-פני הפירוש "שרון הצפרדעים" מצד 41
תוכן הפסוקים ("פשוטו של מקרא"): דוקא לפי פירוש 42
המדרש מובן מדוע כתוב רק כאן "ותעל הצפרדע" 43
בלשון יחיד. בעוד אשר הפירוש "שרון הצפרדעים" 44
אמנם מסביר מדוע לא כתוב בכל מקום בפרשה בלשון 45
יחיד²³ (שהרי מתאים להשתמש בלשון יחיד רק כאשר 46
מדובר על "שרון הצפרדעים"²⁴), אך הקושי הוא 47

ד.

הביטוי "ופשוטו" – מצביע שהכוונה לפשט של
המילה המבוארת

1 אך לאמיתו של דבר, אי-אפשר לומר ש(רק) משום
2 כך מקדים רש"י את פירוש המדרש לפירוש "שרון
3 הצפרדעים". כדי להבין זאת יש להקדים הסבר:
4 כדי להדגיש שפירוש מסויים הוא לפי דרך הפשט,
5 ולא דרש, משתמש רש"י בביטויים הבאים: (א)
6 כבעניננו – "ופשוטו". (ב) "ופשוטו של מקרא"¹⁹,
7 ההבדל ביניהם מובן בפשטות: משמעות הביטוי
8 "ופשוטו של מקרא" היא, שפירוש זה הוא לפי הפשט
9 של המקרא – של התוכן הכללי בפסוקים. לעומת זאת,
10 כוונת הביטוי "ופשוטו" היא, שזהו הפירוש הפשוט
11 של המילה או הענין שעליו מתעכב רש"י בלבד, אם
12 כי ייתכן שאין הוא מתאים לפשוטו של התוכן הכללי.
13 לפי זה יוצא בעניננו: אם נאמר, שרש"י מקדים את
14 פירוש המדרש לפירוש של "פשוטו" מפני שהמשמעות
15 "שרון הצפרדעים" איננה קיימת במילה "צפרדע",
16 בעוד אשר לפי המדרש פירוש המילה צפרדע הוא אכן
17 צפרדע אחת, לא היה רש"י צריך לומר "ופשוטו
18 (שכוונתו): המשמעות הפשוטה של המילה צפרדע
19 (היא)... שרון הצפרדעים", אלא "ופשוטו של מקרא...".
20 כלומר, כיון שאין בהמשך הפסוק רמז לנס ש"היו מכין
21 אותה והיא מתזת נחילים נחילים" לכן פירוש זה,
22 הראשון, הוא לפי "מדרשו", נס שנלמד בדרך הדרש
23 שבתורה, ואילו לפי פשוטו של מקרא צריכה המשמעות

19 ראה לדוגמא: בראשית א, כז. ג, ח. ד, ח (ישובו של מקרא).
נח ז, טז. לך יב, ה. יב, יא.
20 וכמו שפי' בפס"ז (לקח טוב) כאן. – בבאר יצחק (וראה דקדוקי
רש"י שבהערה 17) דכוונת רש"י ב"שרון הצפרדעים קורא ל' יחידות"
הוא ע"ש המין. וצע"ג – שהרי מפורש ברש"י "שרון הצפרדעים", גם
מביא הוכחה מ"ותהי הכנס" ולא מר"פ וישלח (כפס"ז שם).
21 יפה תואר לשמו"ר שם. משכיל לדוד כאן. תו"ת כאן.
22 ראה משכיל לדוד כאן, והחרטומים "לא יכלו אלא לאסוף
ולכנוס הצפרדעים... ולכן כתיב ויעלו את הצפרדעים" * – וכדעת ר"פ
בסנה' שם (ובשמו"ר שם, ז – רבנן) דאפי' כגמלא לא מצו מיברו אלא
האי מכניף להו והאי לא מכניף.

אבל ממש"כ רש"י (לקמן פסוק יד) "לבראותם כו" * משמע
דמפרש כדעת ר"א (בסנה' (ושמו"ר) שם) דאין השד יכול לברוא * * *
ברי' פחותה מכשעורה (וכמו"ש במשכיל לדוד פסוק ד). ועפ"ז י"ל –
דאדרבה: גם החרטומים העלו הצפרדעים בצפרדע אחת (ודלא כמ"ש
במשכיל לדוד שם, דגם לדעת ר"א לא מצו לברוא אלא ברי' כפי הטבע).
ומש"נ באופן העש' דהחרטומים והעלי' "ויעשו גו' ויעלו את הצפרדעים"
ולא "ויעשו גו' ותעל הצפרדע" – כי כיון שכותב: ויעשו בן החרטומים
– פירושו כאופן עשיית אהרן. ואכ"מ.
23 דאל"כ – למה מפרש רש"י ד"פשוטו" הוא "שרון הצפרדעים"
(שאינו פירוש מוכרח), ולא בככמה מקומות – ע"ש המין?
24 היינו – ה"שרון" בפועל (וכמו ב"כנים").

* ומה שדוקא במכת כנים אמרו "אצבע אלקים היא" (כמו שהקשה ברמב"ן פסוק טו. חז"א"ג לטנה' שם) – מתרץ (במשכיל לדוד) שם: הואיל וס"ס גם הם העלו
צפרדעים לא הוכרחו לומר אצבע אלקים היא משא"כ גבי כנים שלא יכלו לפעול כלל.
** כ"ה ברוב הגירסאות. ובכמה גירסאות: לבראותם ולהוציאם כו'. וראה מפרשי רש"י שם. ובארוכה – שם אפרים (להרא"ז מרגליות) לפרש"י שם.
*** אבל ממש"כ רש"י "שאין השד שולט על כו" (ולא "לברוא") – משמע כדעת ר"פ דבפחות מכשעורה לא יכלו אפי' מיכניף להו – ראה רמב"ן ובז"י שם. וראה
בארוכה שם אפרים שם. ואכ"מ.

31 שמוסבר בגמרא וב'שמות רבה', ש"שרקה להם והם
 32 באו" או ש"השריצה ומלאה כל ארץ מצרים", כי לפי
 33 זה יוצא שאהרן גרם להבאת צפרדע אחת בלבד
 34 ואחר-כך נגרם ריבוי הצפרדעים על-ידי "שרקה" או
 35 "השריצה", ובכך לא קיים אהרן את הציווי "והעל את
 36 הצפרדעים". לכן מוכרח רש"י להביא את הפירוש
 37 ש"מתזת נחילים".

ז.

"ותעל" - שתי משמעויות הכוללות את שני הפרטים

במדרש

38 התורה אומרת בפירוש שאהרן צווה "והעל את
 39 הצפרדעים", בלשון רבים, ומוכרח, אפוא, להיות מובן
 40 מן הפסוק, לפחות ברמז, שציווי זה קיים.
 41 ההסבר לכך הוא: את "ותעל הצפרדע" אפשר
 42 לבאר בשתי דרכים: א) הצפרדע עלתה. ב) בהפעיל -
 43 הצפרדע העלתה צפרדעים אחרות²⁹.
 44 ושני הפרטים בפירוש המדרש - (א) שאהרן גרם
 45 לבוא צפרדע אחת, (ב) שהצפרדע העלתה אחרות -
 46 כלולים בשתי המשמעויות הנ"ל: א) "ותעל הצפרדע"
 47 - "צפרדע אחת היתה", ב) "ותעל" - "מתזת נחילים"
 48 נחילים".
 49 בכך מובן גם מדוע מביא רש"י את ה"דרש" -
 50 "והיא מתזת נחילים נחילים" על המילים "ותעל
 51 הצפרדע" ולא על "ותכס את ארץ מצרים".

ה.

רק לפי "מדרשו" ניתן לפרש שתי משמעויות

52 אמנם, לפירוש זה יש אחיזה בלשון הפסוק,
 53 כדלעיל, אך על כך אומר רש"י "זהו מדרשו" - כי לפי
 54 פירוש זה מוכרחים לומר ששתי המשמעויות השונות
 55 של "ותעל הצפרדע" קויימו, וזה אינו מתאים לדרך
 56 הפשט בלימוד המקרא, אלא זוהי דרך "מדרשו"³⁰. לפי
 57 "פשוטו" צריכה המילה להתפרש באופן אחד בלבד:

1 הפוך: צריך היה להיות כתוב בכל מקום, וגם כאן,
 2 לשון רבים, צורת היחיד כאן אינה "חלקה" כל-כך²⁵,
 3 כי מיד לאחר מכן כתוב "ויעשו כן החרטומים... ויעלו
 4 את הצפרדעים"?

5 לכן מציין זאת רש"י כפירוש שני, ואילו פירוש
 6 המדרש הוא הראשון והעיקרי לפי פשוטו של מקרא.

7 אך עדיין לא מובן: במה מהווה הפירוש השני יותר
 8 "פשוטו", לגבי משמעות המילים "ותעל הצפרדע",
 9 לעומת פירוש המדרש?

ו.

אהרן קיים את הציווי על-ידי צפרדע ש"מתזת נחילים"

10 ההסבר לכך הוא: רש"י אינו צריך להסביר רק את
 11 השינוי בלשון, אלא יותר מכך - השימוש בלשון
 12 "ותעל הצפרדע" סותר להוראות ה' לאהרן בפסוק
 13 הקודם "נטה את ירך במטך... והעל את הצפרדעים...".
 14 כי מן ההדגשה "והעל את הצפרדעים..." (שלא כבמכת
 15 ארבה, שם נאמר²⁶ "נטה ירך על ארץ מצרים ב)שביל
 16 מכת ה)ארבה ויעל...") וכך במכות אחרות²⁷, מובן,
 17 שהציווי לאהרן אינו רק על-ידי ההכנה וההתחלה -
 18 "נטה את ירך במטך...", אלא עליו לפעול עד להבאת
 19 כל הצפרדעים ממש, ובריבוי - "והעל את הצפרדעים"
 20 - וכיצד, אפוא, הוא קיים ציווי זה כאשר למעשה היה
 21 זה באופן של "ותעל הצפרדע" (צפרדע אחת)?

22 לכן מפרש רש"י "והיו מכין אותה והיא מתזת
 23 נחילים נחילים". אמנם, מלכתחילה, על-ידי "ויט אהרן
 24 את ידו...", הגיעה צפרדע אחת בלבד, אך היתה זו
 25 צפרדע מיוחדת, אשר מתזת נחילים נחילים - כפי
 26 שמים ניתזים כאשר מכים "על מימי מצרים", ואין
 27 נוצרים מים חדשים יש מאין. וכך היתה גם הצפרדע
 28 שבאה מ'מימי מצרים", ולא חשוב מי מכה אותה,
 29 ולפיכך משמיע²⁸ רש"י את המילה "מצרים".

30 לפי זה מובן מדוע אין רש"י יכול לפרש, כפי

28) דלא כבתנחומא ותדבאר (נסמן בהערה 7) ד"היו המצריים מכין אותה". ובמדרש אגדה (באבער) ליתא חיבת "מצריים".

29) ראה מלבי"ם כאן.

30) להעיר מפרש"י אסתר (ה, ד): רבותינו אמרו טעמים הרבה (ומביא טעם אחד בלבד - ומסיים) ועוד טעמים רבים - ובגמרא שם (מגילה טו, ב): עבדה כו' ככולהי תנאי וככולהו אמוראי. ואכ"מ. אבל שם אין זה שייך לפי חיבות הכתוב, כ"א טעם ולכללות המאורע. ואכ"מ.

25) אבל אינה קשיא חזקה (כבפי' ע"ש המין) - כי השינוי הוא רק במקום א'.

26) בא י, יב ובפרש"י.

27) דם - "ונטה ירך גוי ויהיו דם גוי" (פרשתנו ז, יט): כנים - "והך את עפר הארץ והי' לכנים גוי" (ח, יב): שחין - "קחו גוי וזרקו גוי והי' לאבק גוי" והי' גוי לשחין גוי" (ט, ח"ט): ברד - "נטה את ירך גוי ויהי ברד גוי" (ט, ט) - חשך - "נטה ירך גוי ויהי חשך גוי" (כא, י, כא).

31 לפי הפירוש הראשון יוצא, שאהרן גרם ל"העל את
32 הצפרדעים", אבל "ותכנס את ארץ מצרים" נגרם מאוחר
33 יותר, על-ידי ש"היו מכין".

34 ואילו לפי הפירוש השני יוצא, שאהרן גרם לכל
35 שירון הצפרדעים, שכסה את כל ארץ מצרים.

36 כי הצפרדעים היו: א) בפשטות - מכה ונגף
37 למצרים, ולכן בפשוטו גרם אהרן לכל. ב) פעולה
38 שממנה ילמד פרעה שצריך להיות מאוחר יותר
39 "ואשלחה את העם", ולכן לפי מדרשו פעל אהרן כך
40 שיהיה אחר-כך "מכין".

41 במילים אחרות: כאשר מבארים את התורה בדרך
42 הדרש, הרי שכך הוא גם הפירוש לציווי "והעל את
43 הצפרדעים" - לאו דוקא צפרדעים רבים כפשוטו, אלא
44 אפשר לפרש שהכוונה לצפרדע אחת, וכיון שזהו ענין
45 הדומה למלקות, לכן "בצרי" והוא הניח שהציווי הוא
46 על "אחת...", ואין חשש ל"פן יוסיף".

י.

ההוראה

47 ההוראה הנלמדת משני הפירושים היא:
48 מהפירוש הראשון (שאהרן העלה רק "צפרדע
49 אחת") לומדים שאם במדת פרעניות (מכה למצרים)
50 כך, במדה טובה על-אחת-כמה-וכמה⁴¹, שצריך לדאוג
51 לחשש של "פן יגרע".

52 מהפירוש השני (שאהרן "גמר" המצוה) לומדים
53 שצריך להשתדל לקיים מצוה בשלימותה מתחילתה
54 ועד סופה. וכאשר מדובר, לדוגמא, במצות קירוב
55 יהודי לתורה ולמצוות ו"תלמוד תורה כנגד כולם", אין
56 להסתפק בהתחלת הקירוב, אלא צריך להשלימו, צריך
57 לעסוק בכך עד שיהיה כשולחן הערוך, שיא ההתעלות.

58 אבל אם האדם נמצא במצב שבו מתאפשר לו רק
59 להתחיל במצוה, ויוכל רק "להתחיל" בקירוב הזולת

1 על "ותעל", כמו על ההמשך "ותכנס", צריך להסביר
2 שהכוונה ב"צפרדע" - לשון יחיד - היא "שרון
3 הצפרדעים".

4 עם זאת מביאו רש"י כפירוש שני - ואילו הפירוש
5 העיקרי הוא מדרשו" - כי: א) מצד תוכן הכתובים
6 מתאים פירוש המדרש יותר לפשוטו של מקרא (כאמור
7 לעיל), ב) גם עצם המובן של המילה "צפרדע" "חלק"
8 יותר לפי פירוש המדרש מכפי הפירוש "שרון
9 הצפרדעים"³¹, (כדלעיל ס"ג).

ט.

גם אם אי-אפשר לגמור, צריך להתחיל

10 מ"יינה של תורה" אשר בפירוש רש"י:
11 ישנו כלל³² ש"המתחיל במצוה אומרים לו גמור",
12 כפי שחז"ל מזהירים³³ שעונשים כבדים נגרמים כאשר
13 אפשר לגמור מצוה, ואין גומרים אותה.
14 יותר מכך, ובמיוחד, לגבי לימוד תורה עם הזולת,
15 צריך להיות "תשים לפניהם" - כשולחן הערוך ומוכן
16 לאכול לפני האדם³⁴.

17 עם-זאת, אם יהודי יודע שמסיבות בלתי-נמנעות
18 הוא לא יוכל להשלים את המצוה המתחלת, בכל
19 זאת אסור לו להימנע מהתחלת המצוה וקיום
20 החלק שבאפשרותו לקיים, כפי שמוצאים אצל
21 משה רבינו, שהוא הבדיל את שלוש ערי המקלט
22 בעבר הירדן³⁵, למרות ש"אין קולטות עד שיבדלו
23 אותן שבארץ כנען"³⁶, כי "מצוה שאפשר לקיימה
24 אקיימנה"³⁷.

25 מובן שכאשר יש ספק מהי שלימות המצוה, הרי
26 במצוות כגון צדקה, כל המרבה הרי זה משובח, ואילו
27 במצוות כגון מלקות הרי "לא יוסיף פן יוסיף"³⁸, עד אשר
28 לדעת כמה מהאמוראים "בצרי רבנן חדא"³⁹ (=הפחיתו
29 חכמים אחת) "מפני החשש של "פן יוסיף"⁴⁰.

30 דומה לכך ההבדל בין שני פירושי רש"י:

(36) פרש"י ואתחנן שם. מסעי לה, יג (מספרי שם).

(37) פרש"י ואתחנן שם (ממכות י, א).

(38) תצא כה, ג.

(39) מכות כב, ב.

(40) תיב"ע תצא שם. פיה"מ להרמב"ם מכות פ"ג מ"י. רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ז (וראה נ"כ שם). חינוך מצוה תקצה. וראה במדבר"ר פ"ח, כא. וכבר העירו באחרונים שפ"ז מצינו ענין סייג מן התורה (וראה לקח טוב כלל ח).

(41) ראה פרש"י יתרו כ, ו. תשא לא, ד.

(31) ואעפ"כ רק הפי' הב' הוא "פשוטו" - כי הקושי בפירוש "שרון הצפרדעים" הוא רק שאין ע"ז ראי' מכריחה, אבל פי' המדרש (שצריך לפרש "ותעל הצפרדע" בב' אופנים (פועל ומפעיל) בחדא מחתא) - הוא היפך פירוש ע"פ פשוטו.

(32) פרש"י עקב ח, א - מתנחומא ש ו (וסוטה יג, ב). ירושלמי פסחים פ"י ה"ה. ר"ה ספ"א. מגילה ספ"ב.

(33) סוטה ותנחומא שם.

(34) משפטים (כא, א) ובפרש"י. וראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ח).

(35) ואתחנן ד, מא.

- 1 לתורה ולמצוות, הרי הוא עלול לחשוב: מה ערך
 2 לפעולה של התחלת ה"התעסקות" בקירוב הזולת,
 3 כאשר אין הוא יודע אם יוכל להצליח בכך, ומי יודע
 4 מה יהא בסופו של דבר?
 5 לכך באה ההוראה האמורה ש"מצוה שאפשר
 6 לקיימה אקיימנה".
 7 ובכלל: אין להיכנס לעריכת חישובים - "בהרי
 8 כבשא דרחמנא למה לך"⁴² (=בצפונותיו של הקדוש-
 9 ברוך הוא למה לך להתעסק), אין זה ה"עסק" שלו,
 10 היהודי צריך להתחיל ככל אשר ביכולתו כדי לקרב
 11 יהודי אחר.
 12 ויותר מכך - כאשר הוא יעשה את כל התלוי בו,
 13 הרי "מחשבה טובה הקדוש-ברוך הוא מצרפה
 14 למעשה"⁴³ - הקדוש-ברוך הוא מצרף ומביא את
 15 המחשבה הטובה לידי מעשה⁴⁴.
 16 וכאשר הקדוש-ברוך הוא "גומר" את ה"מצוה",
 17 היא מתקיימת ללא שום מגבלות, עד לשיא של
 18 השלימות.
- (משיחת ש"פ וארא תשכ"ז)

(44) ס' המאמרים תש"ב ע' 87. וראה פי' אדה"ז - תניא פט"ז.

(42) ברכות י, סע"א.

(43) קדושין מ, א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
 ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
 מוהרנין שי

שלום וברכה!

...מ"ש שמצטער ע"ד ענין לימוד התניא בע"פ שהנהיג, הנה ידועה מעלת ידיעת התניא בע"פ וכאמור בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר תרצ"א-ריגא ועיין ג"כ במכתב הנדפס בסוף הערות וקיצורים לתניא, ומה שאמרו בשמי בענין זה הוא רק זה, שכיון שהתלמידים מוגבלים בזמן לימודם ובמילא חסרה להם אפילו ידיעה שטחית בכמה וכמה ענינים, הרי מוכח שיתנו הזמן שבסדר הישיבה על רכישת כמה ענינים ובמילא לא נשאר כ"כ זמן ללימוד בע"פ, אבל מובן שאין בזה כל ענין שיגרום לו צער וכיו"ב ובפרט שהודיע עדי"ז בזמנו לכ"ק מו"ח אדמו"ר. ומהנכון הי שיתדבר עם התלמידים, שכיון שבפאריז נמצאים כל היום בכותלי הישיבה, שיקחו על הלימוד בע"פ גם מזמנם הם, שלא בזמן הלימוד בהישיבה נוסף על הזמן שיקבעו ע"ז בסדר הישיבה.

אצל בתו וחתנו הרב וילידיהם - שיחיו - הכל שלום והברית הי בעתו ובזמנו, ויגדלו את ילידיהם שיחיו לתורה לחופה ולמעשים טובים ועיניו ועיני זוגי שיחיו רואות ורוות מהם ומכל יו"ח שיחיו רוב נחת חסידותי.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבריאות הנכונה שהיות הגוף בריא מדרכי השם הוא.

נ"ב: דברתי עם הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ מוהרבא"ג שי קודם נסיעתו מפה ע"ד השתדלות בנסיעתו לכאן ואם באפשרי - שיהי איזה ימים קודם יו"ד שבט, ולפלא שאין הוא מזכיר במכתבו כלום עדי"ז.

מוסג"פ קונטרס שהו"ל זה לא כבר.